

İŞ HUKUKU YÖNÜNDEN MEDYA VE EĞLENCE SEKTÖRÜNDE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

*Employment of Children in the Media and Entertainment Industry
from a Labour Law Perspective*

Hande Bahar AYKAÇ*

ÖZET

Bu çalışma, çocukların medya ve eğlence sektöründe çalıştırılmasına ilişkin Türk hukukundaki yapıyı, ILO düzenlemeleri, karşılaştırmalı hukuk ve Türkiye’deki taslak yönetmelik ışığında değerlendirmektedir. Karşılaştırmalı hukuk incelendiğinde, Almanya, ABD ve Fransa’nın da aralarında bulunduğu pek çok ülkede bu tür faaliyetler için kapsamlı izin mekanizmalarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu sistemlerde, resmi makamlar çocuğun sağlığını, eğitimi ve gelişimini gözetererek bireysel çalışma izinleri vermekte, gerektiğinde bu izinleri askıya almakta ya da iptal

Makale Geliş Tarihi / Date Received: 31.07.2025

Makale Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.10.2025

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, E-posta: hande.aykac@hbv.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2057-1102>, ROR ID: <https://ror.org/05mskc574>.

Bu makale, 30 Nisan 2025 tarihinde Başkent Üniversitesi tarafından düzenlenen “Türk Hukukunda Çocuk” Sempozyumunda sözlü olarak sunulan “Sanat, Kültür ve Reklam Faaliyetlerinde Çocukların Çalıştırılma Koşulları” başlıklı tebliğin genişletilmiş şeklidir.

This article is an expanded version of the paper titled "Working Conditions of Children in Artistic, Cultural, and Advertising Activities" orally presented at the "Children in Turkish Law" Symposium organized by Başkent University on April 30, 2025.

edebilmektedir. İzin süreçleri sayesinde her bir faaliyet özelinde çocukların çalışma süreleri, dinlenme hakları, sağlık ve eğitim durumları gibi hususlar titizlikle denetlenerek, çocuk her türlü sömürüye karşı korunmaktadır. Türkiye’de ise bu yöndeki yasal düzenlemeye rağmen, ilgili uygulama yönetmeliğinin henüz çıkarılmamış olması nedeniyle benzer bir izin mekanizması hayata geçirilememiştir. Bu durum, çocukların yer aldıkları faaliyetlerdeki çalışma koşullarının kontrolünü ve denetimini zorlaştırmakta; hak kayıplarına ve sömürü riskine zemin hazırlamaktadır. Türkiye’de yasal düzenlemenin bir an önce yürürlüğe konulması, bu risklerin önlenmesi ve çocukların sağlığının, fiziksel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişimlerinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işçiliği, sanat, kültür ve reklam sektöründe çocuk çalıştırma, çocuk oyuncular, çocuk oyuncuların korunması, çocuk oyuncuların çalışma izinlerine dair hukuki çerçeve.

ABSTRACT

This study examines the structure of Turkish law regarding the employment of children in the media and entertainment sector, in light of ILO regulations, comparative legal frameworks, and the draft regulation prepared in Türkiye. A review of comparative law reveals that many countries, including Germany, the United States, and France, have established comprehensive permit mechanisms for such activities. In these systems, official authorities issue individual work permits after considering the child’s health, education, and development, and may suspend or revoke these permits when necessary. These permit procedures allow for the close monitoring of each activity in terms of working hours, rest periods, health, and educational status, thereby ensuring protection against all forms of exploitation. In Türkiye, although a legal basis for such a mechanism exists, the relevant implementing regulation has not yet been enacted, and thus a similar permit system has not been put into practice. This situation hinders effective supervision and control of the working conditions of children involved in these activities and creates a legal gap that increases the risk of rights violations and exploitation. The prompt enactment of the implementing regulation is crucial to preventing these risks and safeguarding children’s health and their physical, mental, social, and moral development.

Keywords: Child labour, employment of children in the arts, culture, and advertising sectors, child actors, protection of child actors, and the legal framework concerning work permits for child actors.

GİRİŞ

Ekranlarda ve sahnelerde imrenilerek bakılan medya, eğlence ve reklam sektörü, spot ışıklarının ardında ısıltılı, gösterişli, ideal bir görünüm sergilemektedir. Oysa perde arkasında, sektör çalışanları; uzun çalışma saatleri, iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin yetersizliği, düşük ücretler, ödeme sorunları, mobbing, sigortasız istihdam ve uygun statüde çalıştırılmama gibi yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Yüksek bütçeli yapımlarla hızla büyüyen ve küresel ölçekte genişleyen bu sektördeki çalışma koşullarının, yetişkinler açısından dahi fiziksel ve zihinsel açıdan yıpratıcı olduğu, sektör çalışanlarının beyanları, çeşitli teftiş raporları ve sendikal açıklamalarda sıkça yer bulmaktadır. Fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini henüz tamamlamamış ve bir yandan eğitimine devam eden çocuk oyuncuların ise, bu koşulların etkilerini daha ağır hissedeceği açıktır. Buna karşılık, konuya ilişkin kamuoyu farkındalığı oldukça düşüktür. Nitekim çocukların ekrandaki özenli ve sevimli halleri, onların aslında çalışmakta oldukları gerçeğini çoğu zaman görünmez kılmaktadır¹.

Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde, çalışmaya asgari bir yaş sınırı getirilirken, sanat, kültür ve reklam alanındaki çalışmalar bakımından istisna öngörülmektedir. Nitekim, bu alanlarda asgari yaş sınırı çok düşük seviyelere inmekte, neredeyse ortadan kalkmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri, söz konusu işlerin niteliğidir. Örneğin, beş yaşındaki bir çocuğun merkezde yer aldığı bir film sahnesinde bir yetişkinin rol alması ya da bebek bezi reklamında ergenlik çağındaki bir çocuğun oynatılması, yapımın inandırıcılığı ve estetik bütünlüğü açısından mümkün görülmemektedir. Diğer yandan, özellikle reklamcılık alanında çocukların hem yetişkinlere hem de akranlarına yönelik ürünlerin pazarlanmasında daha etkili oldukları kabul edilmektedir². Bu esnek yaklaşımın diğer bir gerekçesi ise, çocukların bu sektörlerde ekonomik zorunluluk sonucu çalışmadıkları, çalışma ortamlarının tehlikeli ya da baskıcı nitelikte olmadığı ve bu alanda çalışan çocuk sayısının, sanayi, tarım ve hizmet gibi sektörlerde çalışan yüz milyonlarca çocukla karşılaştırıldığında oldukça sınırlı kaldığı yönündeki değerlendirmelerdir³. Ayrıca, sanat ve kültürel etkinliklerde erken yaşlardan

¹ Tülay Tekin Yılmaz, “Çocuk Emeginin Dönüşümü: Ev İçi Üretimden Film Setlerine”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.2, (2020): 1243.

² Katherina, Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced* (International Labour Office, 2003), 2.

³ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 2.

itibaren yer almanın çocukların gelişim süreçlerine olumlu katkı sağlayabileceği de savunulmaktadır. Ancak tüm bu gerekçelere karşın, söz konusu faaliyetlerin çocuk —hatta kimi zaman bebek— işçiliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Bu nedenle birçok hukuk sisteminde, çocukların bu alanlarda çalışabilmesi ancak resmi makamlardan bireysel izin alınması ve çocuğa özel çalışma koşullarının sağlanması hâlinde mümkün kılınmaktadır.

Türkiye’de 2015 yılında 6645 sayılı Torba Kanunla, 4857 sayılı İş Kanununun “Çalıştırma yaşı ve çocukları Çalıştırma Yasağı” başlıklı 71. maddesine sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocukların çalıştırılma koşullarına yönelik özel hükümler eklenmiştir⁴. Bu hüküm uyarınca, *“On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler”*. Aynı maddenin son fıkrasına göre ise, *“Sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinin kapsamı, bu faaliyetlerde çalışacak çocuklara çalışma izni verilmesi, yaş grupları ve faaliyet türlerine göre çalışma ve dinlenme süreleri ile çalışma ortamı ve şartları, ücretin ödenmesine ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir”* (m.71/son). Bu düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren geçen on yıllık sürede ilgili yönetmelik çıkarılmamış ve böylece yasada öngörülen uygulama hayata geçirilememiştir. Bu nedenle, sanat, kültür ve reklam alanlarında çocuklar hâlen yasanın öngördüğü idari izin alınmaksızın çalıştırılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, sanat, kültür ve reklam sektörlerinde çocukların çalışma koşullarına ilişkin düzenleyici boşlukların, özellikle ilgili yönetmeliğin hâlen çıkarılmamış olmasının doğurduğu eksiklik bağlamında, karşılaştırmalı hukuk perspektifiyle ortaya konulmasıdır. Çalışmanın son

⁴ İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG. 23.04.2015, S.29335

bölümünde, 2019 yılında hazırlanan yönetmelik taslağı incelenerek, ülkemizde çocuk sanatçıların çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

I. MEDYA VE EĞLENCE SEKTÖRÜNDE ÇALIŞMA KOŞULLARI

Medya ve eğlence sektöründe standart bir çalışma ortamı ile düzenli ve sabit çalışma günü ve saatlerinden söz etmek çoğu zaman mümkün değildir. Yoğun rekabetin yaşandığı sektörde, işlerin kısa sürede tamamlanmasına yönelik baskı, uzun çalışma sürelerini beraberinde getirmektedir. Günde ortalama 15-16 saat çalışıldığı, iki iş günü arasındaki dinlenme süresinin ise 2-3 saate kadar düştüğü bildirilmektedir⁵. İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliği, düşük ve düzensiz ödenen ücretler, sigortasız istihdam, sendikal örgütlenmenin zayıflığı ile işçi statüsünde olmaları gereken çalışanların bağımsız çalışan gibi gösterilerek 4/b statüsünde sigortalanmaları, sektörün yapısal sorunları arasında yer almaktadır⁶.

Sektördeki iş sağlığı ve güvenliği yönünden güvencesiz koşullar, ilgili işyerlerinin tehlike sınıflarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. 2015 yılında yayımlanan "İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ" ile "sinema filmi, video ve televizyon programları yapım faaliyetleri (belgesel yapımıcılığı dahil), bağımsız aktör, aktrist ve dublörlerin faaliyetleri" ve "gösteri sanatlarına yönelik yönetmenlerin ve yapımcıların faaliyetleri", "az tehlikeli" sınıftan "tehlikeli" sınıfa alınmıştır. 11 Ağustos 2023 tarihinde ise, tebliğde bir değişikliğe daha gidilmiştir. Buna göre, "sinema filmi, video ve televizyon programları yapım faaliyetleri (belgesel yapımıcılığı dahil; fenomenler ve vlogger'ların yapım ve yayın faaliyetleri hariç)" ile "video içeriklerinin yapım ve yayın faaliyetleri (örn.: fenomenler (influencerlar) ve vlogger'lar tarafından)" "tehlikeli" sınıfta yer alırken; "canlı tiyatro, opera, bale,

⁵ Bkz. T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı Dizi Sektöründe Çalışanların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Programı Teftişi Genel Değerlendirme Raporu, <https://www.csqb.gov.tr/Media/4lnplefz/dizi-sekt%C3%B6r%C3%BCnde-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fanlar%C4%B1n-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fma-ko%C5%9Fullar%C4%B1n-%C4%B1n-iyile%C5%9Ftilmesi-programl%C4%B1-tefti%C5%9Fi-sonu%C3%A7-raporu.pdf>

⁶ Bkz. <https://www.oyuncularsendikasi.org/set/>

müzikal, konser vb. yapımların sahneye konulması faaliyetleri (illüzyon gösterileri, kukla gösterileri ve kumpanyalar dahil)”, “bağımsız manken ve modellerin faaliyetleri”, “bağımsız müzisyen, ses sanatçısı, konuşmacı, sunucu vb.lerin faaliyetleri (müzik grupları dahil)” “az tehlikeli” sınıfta değerlendirilmiştir.

Çocuk oyuncular, yetişkinlerle benzer şekilde, düzensiz çalışma koşulları, uzun prova ve çekim süreleri, yoğun stres ve bekleme süreleri nedeniyle fiziksel ve duygusal olarak yıpratıcı koşullara maruz kalmaktadır. Bunun yanı sıra çocuklar, erken yaşta şöhretin getirdiği beklentiler ve güçlüklerle karşı karşıyadır. Örneğin, "That's So Raven" dizisinin yıldızı Raven-Symoné, çocuk yaşta çalıştığı dönemde maruz kaldığı beden algısına yönelik eleştirilerin zihinsel sağlığını olumsuz etkilediğini belirtmiştir⁷. Özellikle oyunculuk sektöründeki yoğun rekabet ortamı, çocukların mükemmeliyetçilik, eleştirilme, kıskanılma ve reddedilme gibi psikolojik baskılarla başa çıkmasını gerektirmektedir⁸.

Eğlence sektörü, doğası gereği yoğunlukla yetişkinlere yönelik olduğundan, sektörde çalışan çocukların erken yaşta sigara, alkol ve uyuşturucu maddelere erişim riski artabilmektedir⁹. Modellik gibi dış görünüme odaklanan faaliyetler ise, çocuklar üzerinde beden algılarına ilişkin baskı oluşturmaktadır. Yaşlarının ilerlemesiyle birlikte beden, görünüm ve

⁷ Benzer şekilde, Natalie Portman, çocukluk rollerinde sıkça cinselleştirildiğini, bunun kendisini güvensiz hissettirdiğini dile getirmiştir (Madyson Edwards, “Children Are Making It Big (for EVERYONE ELSE): The Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers,” *UCLA Entertainment Law Review*, Vol. 31:1, (2024): 9).

⁸ Edwards, “Children Are Making It Big (for EVERYONE ELSE): The Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers,” 10.

⁹ Bu çocukların bazıları ilerleyen yaşlarda, psikolojik sorunlar ve davranış bozuklukları yaşamıştır. Bunun en belirgin örneklerinden biri, 9 yaşında *Evde Tek Başına* filmleriyle şöhrete kavuşan genç oyuncu Macaulay Culkin'dir. Ergenlik yıllarında uyuşturucu bulundurma ve kullanma nedeniyle sorunlar yaşamış ve Oklahoma City'de uyuşturucuyla ilgili suçlamalar nedeniyle tutuklanmıştır. Aynı şekilde, 6 yaşında çocuk oyuncu olarak kariyerine başlayan Drew Barrymore, 13 yaşına geldiğinde tehlikeli maddelere bağımlılığı ve depresyon nedeniyle kendisini bir rehabilitasyon merkezine yatırmak zorunda kaldığını anlatmıştır (M.K. Murshamshul, Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. “Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective,” *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, Vol. 8, No.12, (2018): 1564).

seslerindeki değişimin yarattığı stres, anoreksiya başta olmak üzere çeşitli sağlık sorunlarını beraberinde getirebilmektedir¹⁰.

Çocuk oyuncular ayrıca, finansal sömürü riski altındadır. Finansal ve ticari kararların ebeveynler veya vasiler tarafından yönetilmesi, sürece yapım şirketleri, ajanslar ve menajerlerin de dahil olması, çocuğun gelirlerinin denetimsiz bir şekilde kullanılmasına zemin hazırlayabilmektedir¹¹. Aynı şekilde, istismarı tam olarak kavrayamayacak ve kendilerini savunamayacak yaşta ve tecrübede olmaları, çocukları cinsel ve psikolojik tacize karşı daha açık bırakmaktadır.

Çocukların, alkol, sigara ve bağımlılığa yol açan maddelerin kullanımına ilişkin sahnelerde, silah ve şiddet içeren korkutucu sahneler ile fiziksel ve ruhsal gelişimi için sakıncalı olabilecek diğer sahnelerin çekimlerinden olumsuz etkilenme ihtimali bulunmaktadır. Çocuğun kostüm giymesi, dinlenmesi veya oyun oynaması için uygun bir mekan bulunmaması, aşırı sıcak veya soğuk çekim ortamları, kostümlerin yeterince hijyenik olmaması, kullanılan makyaj malzemelerinin çocuğun hassas cildine uygun olmaması, yoğun çalışma saatleri nedeniyle eğitiminden geri kalması konuyla ilgili diğer risklerdir.

Belirtilen tüm bu riskler ve bunun bir çocuk işçiliği olduğu göz önüne alındığında, çocukların bu çalışma ortamlarının risklerine karşı özel korunması gerektiği açıktır. Bu korumanın etkili şekilde sağlanabilmesi, her bir faaliyet ve çocuk özelinde bireysel değerlendirme yapılmasını ve idari izin mekanizmasının işletilmesini zorunlu kılmaktadır.

¹⁰ M.K. Murshamshul, Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. "Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective," 1564.

¹¹ M.K. Murshamshul, Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. "Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective," 1565; Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 2 vd.

II. MEDYA ve EĞLENCE SEKTÖRÜNDE ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIRILMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI ve KARŞILAŞTIRMALI HUKUKİ DÜZENLEMELER

A. ILO'nun 138 Sayılı Sözleşmesi

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1973 yılında, sektör sınırlaması olmaksızın genel nitelik taşıyan asgari yaş sınırının belirlendiği “İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme” ve “Asgari Çalıştırma Yaşına İlişkin 146 Sayılı Tavsiye Kararı” kabul edilmiştir. 138 Sayılı Sözleşme, Türkiye tarafından 23.1.1998 tarih ve 4334 sayılı Uygun Bulma Kanunu ile onaylanmıştır¹².

Anılan sözleşmenin asgari çalışma yaşına ilişkin en temel düzenlemesi, asgari yaş sınırının “zorunlu öğrenim yaşının bittiği yaştan altında ve her halükarda 15 yaştan altında olmayacağı”na ilişkin 2. madde hükmüdür. Bununla birlikte, Sözleşmeyi onaylayan devletlerden, çocuk işçiliğini etkin şekilde ortadan kaldırmanın yanı sıra asgari çalışma yaşını gençlerin fiziksel ve zihinsel yönden tam olarak gelişmelerine olanak tanıyacak bir düzeye (ilk etapta 16 yaş) yükseltmeleri de beklenilmektedir (m.1). Sözleşme uyarınca, ulusal mevzuat 13-15 arası yaşlardaki kişilerin, sağlıklarına veya gelişmelerine zarar vermesi ihtimali bulunmayan ve okula devamlarını, yetkili makamın onayladığı mesleğe yöneltme veya mesleki eğitim programlarına katılmalarını veya derslerden yararlanmalarını engellemek koşuluyla hafif işlerde çalışmalarına veya istihdamlarına izin verilebilir (m.7).

Sözleşmenin bu çalışmanın konusu bakımından önem taşıyan hükmü, 8. maddesidir. Bu maddeye göre, yetkili makam, varsa ilgili işçi ve işveren örgütlerine danıştıktan sonra, Sözleşmenin 2. maddesinin öngördüğü çalışma ya da istihdam yasaklarına sanatsal faaliyetlere katılma gibi amaçlar için münferit çalışma izinleri vermek suretiyle istisnalar getirebilir. Bu şekilde verilecek izinler, çalışma ya da istihdamın koşullarını belirleyecek ve çalışma süresini sınırlayacaktır. Görüldüğü gibi, sözleşmede sanatsal faaliyetlere katılma amacı doğrultusunda asgari çalışma yaşına istisna getirilebileceği, ancak bunun münferit çalışma izni verilerek gerçekleştirilebileceği kabul edilmiştir. Bir görüşe göre, bu hükümde yer alan

¹² RG, 27.1.1998, S. 23243. Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <http://www.ilo.org/ilolex/english/convdisp1.htm>. Resmi Türkçe çevirisi için bkz. http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/about/ilo_138.htm.

ifadeler ve istisnalar, 1970’lerde maddeyi hazırlayanların iyi niyetli amaçları doğrultusunda ortaya konulmuş olsa da günümüzde eğlence sektörünün hızlı büyümesi ve küresel boyutu karşısında yetersiz kalmıştır¹³. Gerçekten de özellikle kidfluencer’lık gibi çocuk çalışmasının yeni görünümüleri, konunun uluslararası düzeyde yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

B. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği’nde, 22 Haziran 1994 tarihinde 94/33/EC Sayılı Gençlerin İşyerinde Korunmasına İlişkin Direktifi¹⁴ kabul edilmiştir. Direktifin amacının düzenlendiği 1. maddeye göre, “*Üye Devletler çocukların çalışmasını önlemek için gerekli tedbirler alacaktır. Asgari çalışma veya istihdam yaşının, ulusal mevzuatta öngörülen zorunlu tam zamanlı öğrenim yaşının altında veya her durumda 15 yaşın altında olmamasını sağlayacaklardır...*”. Direktife göre diğer amaçlar, gençlerin yaşına uygun çalışma koşullarının sağlanması; gençlerin ekonomik istismarı ile sağlık, güvenlik, fiziksel, zihinsel, ahlaki, sosyal gelişimleri veya öğrenimlerini tehlikeye sokacak işlerde çalıştırılmasının önlenmesidir. Direktif uyarınca "çocuk", 15 yaş altındaki veya ulusal yasalarla zorunlu eğitime tabi tutulan kişiyken, "genç", 18 yaş altındaki kişilerdir (m. 3).

Direktifin 5. maddesinde, “kültürel ve benzeri faaliyetler” başlığı altında şu düzenleme yer almaktadır: “1. Kültürel, sanatsal, sportif veya reklam amaçlı gösterilerde çocukların çalıştırılması, her bir bireysel durumda yetkili makam tarafından önceden verilecek bir izne tabi olacaktır. 2. Üye Devletler, birinci paragrafta belirtilen durumlarda çocukların çalışma koşullarını ve ön izin prosedürünün ayrıntılarını yasa veya yönetmelik yoluyla belirleyecektir”. Ayrıca anılan madde uyarınca, belirtilen faaliyetlerin: (i) Çocukların güvenliği, sağlığı veya gelişimi açısından zararlı olmaması ve (ii) Okula devamlarını, yetkili makam tarafından onaylanmış mesleki rehberlik veya eğitim programlarına katılımlarını ya da aldıkları eğitimden faydalanma kapasitelerini olumsuz etkilememesi şarttır.

Direktif uyarınca, anılan izin uygulamasına asgari 13 yaşındaki çocuklar bakımından Üye Devletlerce belirlenen koşullar çerçevesinde yasa

¹³ Murshamshul, Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. “Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective,” 1562.

¹⁴ İngilizce metni için bkz. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31994L0033>

veya yönetmeliklerle istisna getirilebilir. Diğer bir ifadeyle, 13 yaşını doldurmuş çocukların, izin prosedürü olmaksızın kültürel, sanatsal, sportif veya reklam amaçlı gösterilerde çalıştırılmasına izin verilebilir. Direktife göre ayrıca, modellik ajansları için çocukların faaliyetlerine ilişkin özel bir izin sistemi uygulayan Üye Devletler, bu sistemi sürdürebilir.

Direktif, ILO'nun 138 ve 182 sayılı Sözleşmelerine göre daha dar kapsamlıdır¹⁵. Buna göre Direktifin “kapsam” başlıklı 2. maddesinde bağımlı ve bağımsız çalışan ayırımına gidilerek, bu direktifin yalnızca “18 yaşından küçük ve bir iş sözleşmesiyle çalışan veya üye devletlerin ulusal mevzuatı veya idari düzenlemelerine göre bir iş ilişkisi içerisinde bulunan” işçilere uygulanacağı öngörülmüştür.

C. Fransa

Fransız Hukukunda Fransız İş Kodu'nun L7124-1 maddesine göre, 16 yaşından küçük bir çocuğun sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalışması, idari makamın iznine bağlanmıştır. Buna göre, çocuk idari makam tarafından önceden verilmiş bireysel bir izin olmadan, herhangi bir sıfatla aşağıdaki alanlarda çalıştırılmaz veya görevlendirilemez: 1. Sabit veya gezici bir gösteride; 2. Sinema, radyo, televizyon, ses kaydı veya görsel-işitsel kayıt alanında faaliyet gösteren ve halka herhangi bir iletişim yöntemiyle ulaşan bir işletmede; 3. L. 7123-2 maddesinde tanımlandığı şekliyle mankenlik faaliyeti yürütmek amacıyla; 4. İç Güvenlik Kanunu'nun L. 321-8 maddesi kapsamında, video oyunu yarışmalarına katılımı amaçlayan bir işletme veya dernek bünyesinde; 5. bir çevrimiçi platform hizmetinde ticari amaçla yayımlanmak üzere, ana konusu 16 yaşından küçük bir çocuk olan görsel-işitsel kayıtlar üreten bir işveren tarafından çalıştırılma¹⁶

L.7124-4 ve L.7124-4-1 maddelerinde öngörülen, on altı yaşından küçük çocukların çalıştırılmasına ilişkin idari izin, yetkili idari makam tarafından belirli bir süre için verilir ve sürenin sonunda yenilenebilir. Bu

¹⁵ Hande Bahar Aykaç, “Hukuksal Açıdan Çocuk ve Genç İşçiliği”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 116 (2016): 351.

¹⁶ Düzenlemede belirtilen iznin alınması durumunda, idari makam, çocuğun yasal temsilcilerine, söz konusu videoların üretilmesi bağlamında çocuk haklarının korunmasına ilişkin bilgi verir. Bu bilgilendirme özellikle çocuğun görüntüsünün çevrimiçi bir platformda yayımlanmasının özel hayatı üzerindeki sonuçlarını kapsar. Ayrıca, L. 7124-25 maddesi uyarınca kendilerine düşen mali yükümlülükler hakkında da bilgi içerir.

izinler, herhangi bir zamanda iptal edilebilir. Ayrıca acil durumlarda, belirli bir süreyle sınırlı olmak kaydıyla askıya alınabilir (L.7124-5).

Fransa'da, çocuk sanatçılar işçi statüsüne sahiptir ve bu statü, tüm Fransız sanatçılar için geçerlidir¹⁷. Bu durum, çocuk sanatçılara önemli bir koruma sağlamaktadır. Nitekim bu şekilde freelance çalışan statüsünde sahip olamayacakları çeşitli devlet yardımları ve haklardan yararlanmaları mümkün olmaktadır.

Fransa'da çocuk modellerin ve oyuncuların korunmasına yönelik kapsamlı bir denetim sistemi bulunmaktadır¹⁸. Vali, eğitimci, hekim ve sağlık ve güvenlik uzmanı gibi uzmanların içinde yer aldığı bir komisyon, modellik ajanslarının faaliyetlerini düzenleyen ve her yıl yenilenen idari izinleri veren yetkili mercidir. Bu izinler, çocuklara yönelik reklam ve tanıtım faaliyetlerini sıkı kurallara bağlamakta ve çocukların ticari amaçlarla suistimal edilmesini engellemeye yönelik tedbirler içermektedir. Yetkililer, çocuk sanatçılarla çalışan ajanslar ve işverenler üzerinde geniş denetim yetkisine sahiptir. Örneğin, çocuk oyuncuların rol alacağı senaryolar incelenerek, çocuğun gelişimine zarar verebilecek herhangi bir içerik olup olmadığı değerlendirilir. Ayrıca, şirketlerin finansal yapıları, yöneticileri ve çocuk modeliği konusundaki deneyimleri araştırılarak, etik ve yasal uygunluklarının sağlanması talep edilir¹⁹.

Fransa'daki mevzuat, çocuk sanatçıların kazançlarını koruma konusunda da detaylı hükümler içermektedir²⁰. Komisyon, çocuğun sözleşmesini ve çalışma koşullarını inceleyerek, gelirin hangi kısmının yasal temsilcileri tarafından kullanılabileceğini belirler. Geriye kalan tutar, çocuk reşit olana kadar özel bir tasarruf hesabında saklanır. Bunun yanı sıra, sadece doğrudan sözleşmeden elde edilen gelirler değil, çocuğun imajının kullanımıyla ilgili telif haklarından doğan ek kazançlar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Bu tür hakların yönetimi ise, genellikle bir telif toplama kuruluşu aracılığıyla yürütülmektedir. Bu yasa, kuralları ihlal eden

¹⁷ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 19-20.

¹⁸ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced* 20.

¹⁹ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced* 20.

²⁰ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, s.20.

ajanslar ve işverenler için ağır yaptırımlar ve cezalar öngörmektedir. Para cezaları ve hapis cezaları bu yaptırımlar arasında yer almaktadır.

D. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde, federal düzeyde Adil Çalışma Koşulları Kanununda 212. maddesindeki çocuk işçiliğini yasaklayan hükümlerin, yasanın 213. bölümünde sinema filmleri veya tiyatro yapımlarında ya da radyo veya televizyon yapımlarında oyuncu veya performans sanatçısı olarak çalışan çocuklar için uygulanmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır²¹. Federal hükümet, çocuk oyunculara yönelik özel düzenleme yapılmasını eyaletlerin takdirine bırakmıştır. Bu kapsamda otuz iki eyalet bu konuda düzenlemeye giderken, on sekiz eyalette çocuk oyuncular için herhangi bir koruma getirilmemiştir²². Eğlence sektörünün yoğunlaştığı üç ana eyalet olan Florida, Kaliforniya ve New York'ta konuyla ilgili ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır.

1. Florida Eyaleti

Florida, eğlence sektöründe çalışan çocuk oyuncuları koruyan özel yasalar çıkaran otuz iki eyaletten biridir²³. Yasanın koruma kapsamına giren alanlar arasında sinema, tiyatro, televizyon programları, fotoğrafçılık, müzik ve canlı performanslar, sirkler ve rodeolar yer almaktadır. Ancak, YouTube ve diğer benzeri sosyal medya platformlarında içerik üreten çocuk influencer'ları kapsamamaktadır.

²¹ Bunun sebebi, kongrenin o dönemde oyunculuğu baskıcı bir faaliyet değil, yetenek geliştirme fırsatı olarak görmüştür. Ayrıca, yasanın kabul edildiği dönemde ünlü çocuk oyuncu 6 yaşında Oscar alan Shirley Temple'in kariyerine devam edebilmesi için bu muafiyet sağlanmış ve bu nedenle düzenleme "Shirley Temple Yasası" olarak anılmıştır (Marina A. Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers", *University of Pennsylvania Law Review*, V.169, No. 2, (2021): 587. Edwards, "Children Are Making It Big (for EVERYONE ELSE): The Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers," 7). Ayrıca bkz. M.K. Murshamshul, Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. "Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective," 1562.

²² Neyza Guzman, "The Children of YouTube: How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws." *Child and Family Law Journal*, Vol. 8, Iss. 1, Art. 4, (2020): 100.

²³ Guzman, "How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws," 99.

Florida Yasası, çocuk oyuncuların eğlence sektöründe korunmasına ilişkin kuralları ayrıntılı şekilde düzenlemiştir²⁴ (§ 450.132). “Eğlence Sektöründe Çocukların Çalıştırılması; Kurallar; Prosedürler” başlıklı hükme göre, (1) Çocuk işçi yasalarının koruması altında bulunan çocuklar, bu yasalara rağmen, eğlence sektöründe sinema filmleri, tiyatro oyunları, televizyon programları, fotoğraf çekimleri, kayıt çalışmaları, tanıtım faaliyetleri, müzik ve canlı performanslar, sirkler ve rodeolar gibi alanlarda çalıştırılabilir. Ancak bu çalışmaların, yetkili birim (Florida Çalışma Bakanlığı'na bağlı Çocuk İşçiliği Bölümü) tarafından çocukların sağlığına, ahlaki değerlerine, eğitimine veya refahına zararlı olmadığı tespit edilmiş olmalıdır. (2) Yetkili birim, uygun gördüğü incelemeleri yaptıktan sonra, eğlence sektöründeki hangi işlerin çocuklar için tehlikeli olmadığına veya sağlık, ahlak, eğitim ya da refah açısından zararlı olmadığına karar verir. (3) Eğlence sektörü işverenleri veya temsilcileri, çocukları tehlikeli olmayan işlerde çalıştırmak için yetkili birime başvuruda bulunarak izin belgesi almak zorundadır. Başvuru formunun şekli ve içeriği yetkili birim tarafından belirlenir. (4) Yetkili izin belgesine sahip herhangi bir eğlence sektörü işvereni, çocuk çalıştırabilir. Ancak, eğer bir işveren çocuğun hayatını veya beden bütünlüğünü riske atan, sağlığına, ahlakına veya eğitimine zarar veren koşullarda çalışmasına neden olursa ya da bu koşulları bilerek göz ardı ederse, bu işverenin ve temsilcilerinin çocuk çalıştırma yetkisi, yetkili birim aksini belirtmediği sürece iptal edilir. Ayrıca, çocuğu yasaya aykırı şekilde çalıştıran kişi, ikinci derece kabahat suçundan yargılanır ve 775.082 veya 775.083 numaralı maddeler kapsamında cezalandırılır. (5) Eğlence sektöründe çocuk çalıştıran işverenler ve temsilcileri, yetkili birime şu bilgileri içeren bir bildirim yapmak zorundadır: işin başlangıç tarihi, toplam çalışma gün sayısı, çalışma yeri ve işin bitiş tarihi. (6) Çocukların provalarda geçirdiği süre ve şarkı söyleme, dans etme gibi sanatsal becerileri öğrenme veya pratik yapma süreci, eğer bu çalışmalar belirli bir film, gösteri ya da yapımla bağlantılıysa, çalışma süresi olarak kabul edilir.

Florida Yasası, çocuk oyuncuların çalışma sürelerini de sınırlandırmaktadır²⁵. Örneğin, çocuklar altı gün üst üste çalışamazlar. Sabah 07:00'den önce veya gece 23:30'dan sonra çalışamazlar. Yaşlarına bağlı olarak belirlenen maksimum günlük çalışma süresine tabidirler. Buna göre, 2

²⁴ 2020 Florida Statutes m. 450.132, Employment of children by the entertainment industry; rules; procedures, <https://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2020/450.132>

²⁵ Guzman, "How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws," 99.

ila 5 yaş arasındaki çocuklar günde 4 saatten fazla çalışamaz ve iş yerinde 6 saatten fazla kalamaz. 6 ila 8 yaş arasındaki çocuklar ise günde 6 saatten fazla çalışamaz ve iş yerinde 9 saatten fazla kalamaz²⁶. Prova, sanat öğrenimi ve pratik yapma süreleri de çalışma süresine dahildir.

2. Kaliforniya Eyaleti

Eğlence sektörünün en büyük merkezlerinden biri olan ve Hollywood'un içine yer aldığı Kaliforniya eyaleti, çocuk oyuncular için çok kapsamlı bir koruma sağlamaktadır. Kaliforniya eğlence sektöründe çalışan çocukların kötü çalışma koşullarına yönelik farkındalık, 1982'de yaşanan trajik bir set kazasıyla artmıştır. 23 Temmuz 1982'de, *Twilight Zone: The Movie* filminin çekimleri sırasında, özel efekt patlaması nedeniyle kontrolünü kaybeden bir helikopter düşmüş ve oyuncu Vic Morrow ile birlikte iki çocuk oyuncunun hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu kaza sonrası Kaliforniya yasama organı, bu tür olayların önüne geçmek amacıyla eğlence sektöründe çalışan çocuk oyuncuların haklarını ve güvenliğini, işverenlerin çıkarlarından önde tutan yeni düzenlemeler getirmiştir.

Kaliforniya Yönetmelik Kodu'nun 8. Başlığının, 11751. Bölümü eğlence sektörünü oldukça geniş şekilde tanımlamaktadır: "Herhangi bir kuruluş veya birey tarafından, aşağıdaki alanlarda bir çocuğun hizmetlerinden yararlanılması: Her türlü sinema yapımı (örneğin, film, video kaset vb.), herhangi bir formatta (sinematik film, reklam, belgesel, televizyon programı vb.) ve herhangi bir medya aracılığıyla (örneğin, tiyatro, televizyon, video kaset vb.). Fotoğrafçılık, ses kaydı, modellik, tiyatro prodüksiyonları, tanıtım faaliyetleri, rodeo ve sirk gösterileri, müzikal performanslar ve çocukların halkı eğlendirmek amacıyla sahne aldığı diğer tüm gösteriler"²⁷.

Yasama organı ayrıca, belirli yaş gruplarındaki çocuklar için ek korumalar getirmiştir. Örneğin, on beş günlük ile on sekiz yaş arasındaki çocukları çalıştırmak isteyen işverenlerin, Çalışma Standartlarını Uygulama Dairesi'nden (DLSE) izin alması gerekmektedir²⁸. Çalışma ortamının çocuk

²⁶ Guzman, "How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws," 99-100.

²⁷ Kidfluencer'ların bu tanıma dahil olmadığı yönünde bkz. Edwards, "Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers," 11.

²⁸ Amanda G. Riggio, "The Small-er Screen: YouTube Vlogging and the Unequipped Child Entertainment Labor Laws," *Seattle University Law Review*, V. 44, 2, (2021):

için uygun olmadığı, çalışma koşullarının çocuğun sağlığına zarar verebileceği veya eğitimine engel olabileceği durumlarda çalışma izni verilmemektedir. Bu izinlerin her yıl yenilenmesi, çocukların okul kayıtlarının, devamsızlıklarının ve sağlık durumlarının kontrol edilmesine bağlıdır²⁹. Ayrıca Kaliforniya'da stüdyolar, çocuk oyunculara sette eğitim vermek için öğretmen bulundurmak zorundadır. Öğretmen, çocuğun eğitimine katkı sağlamanın yanı sıra çalışma koşullarını, fiziksel çevresi, zihinsel ve fiziksel yorgunluk belirtilerini takip etmek ve çocukla ilgili talepler konusunda çocuğun çıkarlarını savunma sorumluluğuna sahiptir³⁰.

Bir aydan küçük bebeklerin film setlerinde çalıştırılması ise, ancak belirli tıbbi koşullar sağlandığında mümkündür. Buna göre bebek, en az 15 günlük olmalı, zamanında doğmuş, normal doğum ağırlığında olmalı ve bağışıklık sistemi yeterince gelişmiş olmalıdır. Ayrıca, pediatri alanında sertifikalı bir doktorun, bebeğin film çekimlerinin yaratabileceği strese fiziksel olarak dayanabilecek durumda olduğunu onaylaması gerekmektedir. Diğer yandan, her yaş grubu için sette geçirebileceği süreyi sınırlayan saat kısıtlamaları ve eğitim gereksinimlerini karşılayan düzenlemeler getirilmiştir³¹.

Kaliforniya eyaletinde konuyla ilgili en önemli adımlarından biri, 1939 yılında çıkarılan Coogan Yasası'dır³². Coogan Yasası, eğlence sektöründe çalışan çocukların kazançlarının yönetimiyle ilgili sorunları ele almaktadır³³.

503; Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 603.

²⁹ Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 603.

³⁰ Edwards, "Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers," 10; Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 606.

³¹ Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 590.

³² Bu yasa, New York, Louisiana ve New Mexico gibi eyaletlerde de uygulanmakta ve çocuk oyuncunun brüt kazancının %15'inin bir güven hesabına yatırılmasını gerektirmektedir. Louisiana ve New Mexico eyaletlerinde yalnızca belirli bir miktarın üzerindeki sözleşmeler için işverenlerin Coogan güven hesabına para yatırması gerekmektedir. New Mexico, sadece 1.000 dolardan fazla kazanç sağlayan sözleşmeler için paranın fona yatırılmasını gerektirirken, Louisiana bu konuda 500 dolarlık eşiği benimsemiştir (Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 600).

³³ Guzman, "How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws," 100. Ünlü çocuk komedyen Jackie Coogan, 1919'da Charlie Chaplin'in *The Kid* filminde rol aldı. Ancak 21 yaşına geldiğinde, ailesinin hile ve kötü yönetimle tüm kazancını

Yasaya göre, çocuğun ebeveyni bankada bir güven fonu oluşturmak ve bu fonun bilgilerini film yapımcılarına sağlamak zorundadır. Yapımcılar ise, çocuğun kazancının belirli bir yüzdesini bu fona yatırmakla yükümlüdür. Günümüzde yasa, çocuk 18 yaşına gelinceye kadar kazancının en az %15'inin bu güven fonuna yatırılmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, bu koruma yalnızca "oyuncu" olarak sınıflandırılan çocukları kapsamaktadır³⁴.

3. New York Eyaleti

New York'un çocuk oyunculara yönelik çalışma yasaları, "çocuk oyuncuların güvenliğini, ahlaki gelişimini, sağlığını ve refahını korumak" ve "onlara yeterli eğitim sağlamak" amacıyla oluşturulmuştur³⁵. New York

harcadığını öğrendi. O dönemde Kaliforniya yasalarına göre ebeveynler, çocuklarının kazançlarının yasal sahibi olduğu için Coogan, parasının bir kısmını geri alabilmek adına annesine ve eski menajerine dava açmak zorunda kaldı. Coogan dava sonunda 60 milyon dolar değerindeki kazancından ancak 126 bin dolarlık kısmını alabildi. Bu olayın ardından, Kaliforniya 1939'da "Coogan Yasası"nı çıkardı (Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 589; Leah Gaydos, "When I Grow Up...I Don't Want to be Broke: The Problems With Child Actor Trust Fund Requirements," *Family Court Review*, 61, (2023): 918-936).

³⁴ Başlangıçta Coogan fonları yalnızca mahkeme onayı alındığında oluşturulabiliyordu. Bu nedenle, 1999'da çocuk oyuncularla yapılan sözleşmelerin %95'i Coogan korumasından yoksundu, çünkü birçok aile mahkeme onayı almayı tercih etmiyordu. Mahkemeye başvuran %5'lik kesimde ise genellikle işverenler süreci başlatıyordu, ancak bu, çocuğun korunması için değil, çocuğun sözleşmeden caymasını engellemek amacıyla yapıyordu. 1999 yılında ise yasada önemli değişiklikler yapılarak mahkeme onayı zorunluluğu kaldırıldı. Ayrıca, çocuğun iş sözleşmesi kapsamında elde ettiği tüm kazançlar üzerindeki mülkiyet hakkı tamamen çocuğa ait hale getirildi. Günümüzde Kaliforniya'nın Coogan Yasası kapsamında Eğlence sektöründeki işverenler, 16 yaşından küçük bir çocuğu çalıştırabilmek için eyaletin Çalışma Komiseri'nden yazılı izin almak zorundadır ve çocuğun brüt gelirinin %15'ini bloke edilmiş bir güven fonuna yatırmakla yükümlüdür. Eğer bir çocuk oyuncunun ailesi Coogan fonu oluşturmazsa, işveren kazançları eyaletin Coogan Fonu'na aktarır ve çocuk, 18 yaşına geldiğinde bu parayı alabilir (Masterson, "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers," 589). Yenilenen yasa, ayrılması gereken %15'lik payın net gelir yerine çocuğun brüt gelirinden hesaplanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu düzenleme, yönetim veya sekreteryä ücretleri gibi kesintilerin çocuğun birikimine zarar vermesini önlemek için bir güvence sağlar (Edwards, "Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers," 9); Shayne J. Heller, "The Price of Celebrity: When a Child's Star-Studded Career Amounts to Nothing," *DePaul-LCA Journal of Art and Entertainment Law* 10, no. 1 (Fall 1999): 170-172.

³⁵ Riggio, "The Small-er Screen: YouTube Vlogging and the Unequipped Child Entertainment Labor Laws, 504.

yasalarına göre, on beş günlükten küçük bebekler çocuk oyuncu olarak çalıştırılmaz. On beş gün ile on yedi yaş arasındaki çocuklar için ise, maksimum çalışma saatleri ve eğitim gereklilikleri belirlenmiştir.

New York'ta, Çocuk Performansçısı Eğitim ve Güven Fonu Yasası (Child Performer Education and Trust Act - CEPTA) adı verilen Coogan yasasına benzer bir yasa bulunmaktadır. Bu yasa, mahkemelere çocuğun kazancının bir kısmını koruma ve ayrı bir fona aktarma yetkisi vermektedir. CEPTA, orijinal Coogan Yasası'ndan farklı olarak, hakim'in çocuğun kazançlarının en fazla %50'sini koruma altına alabilmesine yönelik sınırlamayı kaldırarak, uygun görülen miktarda kazancın korunmasına olanak tanımaktadır³⁶. Ayrıca, çocuğun velisinin çocuk için bir "performansçı güven fonu hesabı" açmasını zorunlu kılmakta ve işverenin, çocuğun brüt kazancının %15'ini bu hesaba aktarmasını şart koşmaktadır. Yasaya göre, çocuk oyuncunun yasal vasisi, hesabın bakiyesi 250.000 dolara ulaşana kadar güven fonu hesabının sorumlusu olarak görev yapabilir. Ancak hesap bu tutara ulaştığında, bir güven şirketi hesap yönetimini devralmak zorundadır.

New York Çalışma Bakanlığı'nın Çocuk Oyuncu Yasası, bazı "canlı performansları" ve belirli türdeki "radyo ve televizyon yayınlarını" bu yasanın kapsamı dışında tutmaktadır. "Canlı performans" muafiyeti; kiliselerde, akademilerde, okullarda veya özel evlerde bir çocuğun katılımını, çalıştırılmasını, kullanılmasını veya sergilenmesini kapsar. Bununla birlikte, çocuk oyunculara yönelik kurallar, bir performansla bağlantılı "sanatsal veya yaratıcı hizmetleri" ve "bir reality şovda yer almayı" da kapsamaktadır. New York yasalarına göre "reality şov", bir çocuğun kendisi olarak görüldüğü, sinema filmleri, televizyon, görsel, dijital ve/veya ses kayıtları, internet veya başka bir ortamda yapılan "görsel ve/veya işitsel kayıt veya canlı yayın" olarak tanımlanmaktadır³⁷. Ancak bu tanım, sportif ve akademik etkinlikler ile röportajları kapsamaz.

³⁶ Gaydos. "When I Grow Up...I Don't Want to be Broke: The Problems With Child Actor Trust Fund Requirements," 925.

³⁷ Bununla birlikte, kidfluencer'ların geleneksel reality show olarak değerlendirilerek, bu düzenlemenin kapsamına dahil edilmesinin güçlüğüne dikkat çekilmektedir (Riggio, "The Small-er Screen: YouTube Vlogging and the Unequipped Child Entertainment Labor Laws," 505).

E. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta 1963 tarihli Çocuklar ve Gençler Yasası, çocukların çalıştırılmasına ilişkin çeşitli sınırlamalar öngörmektedir³⁸. Yasa ve ilgili Yönetmelik, çocuk performansçılar için ayrıntılı ve koruyucu bir lisans süreci öngörerek kapsamlı bir hukuki koruma sağlamaktadır. Buna göre, on altı yaşından küçük kişilerin kamuya açık gösterilere katılabilmesi, ancak yerel makamlarca verilen performans lisansı ile mümkün olabilmektedir. Özellikle çocuk, zorunlu okul çağını henüz tamamlamamışsa ve televizyon, film, tiyatro, seyircili konser gibi ücretli etkinliklerde ya da spor faaliyetleri ve modellik gibi ücret karşılığı yürütülen görevlerde yer alacaksa, performans lisansı alınması zorunludur³⁹.

Performans lisansına başvuru süreci oldukça kapsamlıdır ve mevzuatta ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir⁴⁰. Lisanslandırma sürecinden, çocuğun ikamet ettiği bölgedeki Yerel Eğitim Otoritesi sorumludur⁴¹. Bu makam, lisans başvurusunu ancak şu üç koşul birlikte sağlandığında kabul edebilir: (1) çocuğun performans için uygun olması, (2) sağlık ve iyi muamele açısından gerekli önlemlerin alınmış olması ve (3) çocuğun eğitim hayatının zarar görmeyecek şekilde planlama yapılması⁴². Kamuya açık gösteriler için

³⁸ Children and Young Persons Act 1963, c.37, §37(2)(e)(UK), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1963/37/data.pdf>. The Children (Performances and Activities) (England) Regulations 2014, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2014/3309/contents/made>

³⁹ Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser. "Child Labour and Online Protection in a World of Influencers", *Child Influencer Law*, (September 23, 2019): 19.

⁴⁰ Başvurular, kapsamlı evrak işleri gerektirmektedir. Bunlar arasında iki adet vesikalık fotoğraf, çocuğun doğum belgesinin bir kopyası, okul izin mektubu, doldurulmuş lisans başvuru formu, rolün bir yetişkin tarafından oynanamayacağına dair bir beyan, bir çocuk koruma politikasının yürürlükte olduğuna dair teminatlar ve çocuğun karşılaşabileceği tüm risklerin değerlendirildiğine dair kanıt yer almaktadır (Fishbein, Rachel. "Growing up Viral: "Kidfluencers" as the New Face of Child Labor and the Need for Protective Legislation in the United Kingdom," *George Washington International Law Review* 54, no. 1 (2022): 144).

⁴¹ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 20. 2003 tarihli Lisanslama Yasası, yukarıda anılan lisansların verilmesine ilişkin ek hükümler getirmektedir. Bu yasa kapsamında, lisanslama otoritesinin görevlerini yerine getirirken "lisanslama amaçlarını gözeterek hareket etmesi" gerektiği belirtilmiştir. Bu amaçlardan biri de "çocukların zarar görmekten korunmasıdır (Fishbein, "Need for Protective Legislation in the United Kingdom," 145).

⁴² Fishbein, "Need for Protective Legislation in the United Kingdom," 144.

verilen lisanslarda, çocuğun okula devam etmeyeceği zaman dilimleri açıkça belirtilmelidir. Ayrıca çocuğun, faaliyet süresince daima bir refakatçi gözetiminde bulunması zorunludur. Tehlikeli performanslar (örneğin bazı sirk gösterileri) için ilave lisans alınması gerekebilmektedir. Çocuğun yurt dışına çıkışı da ayrıca lisansa tabidir⁴³. Ayrıca, işverenlerin lisans başvurularında, söz konusu rolün bir çocuk tarafından üstlenilmesini gerekçelendirmeleri beklenmektedir⁴⁴.

Her ne kadar yasada “performans” kavramı açıkça tanımlanmamış olsa da, genellikle "kurgulanmış ya da yapay bir ortam ya da deneyime dahil olma" şeklinde yorumlanmaktadır. Bu çerçevede oyunculuk, dans, modellik ve şarkı söyleme gibi faaliyetleri kapsamaktadır⁴⁵. Yasa, oyunculuk, bale, opera ve müzikal gösteriler arasında ayırım yaparak her biri için özel düzenlemeler getirmiştir. Birleşik Krallık'ta da diğer birçok ülkede olduğu gibi, yaş gruplarına göre farklı düzenlemeler öngörülmektedir. Ancak, beş yaş altı çocuklar oldukça geniş ve belirsiz bir yaş grubunda değerlendirilmekte, bebeklere özgü özel hükümler yer almamaktadır. Yasada çocukların elde ettikleri kazançlara ilişkin doğrudan bir düzenleme yoktur⁴⁶.

F. Hollanda

Hollanda'da 1995 tarihli Çalışma Saatleri Yasası (Arbeidstijdenwet) ve Çocuk İşçiliği Yönetmeliği (Nadere regeling kinderarbeid) ile çocuk işçiliği yasaklanmaktadır. Bu çerçevede, “çocuk” 16 yaş altı birey olarak tanımlanmakta ve “çalışma” ise ticari bir bağlamda yürütülen tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Ancak yalnızca özel yaşam çerçevesinde kalan faaliyetler, bu yasağın dışında tutulmuştur⁴⁷.

⁴³ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 20.

⁴⁴ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 20. Fishbein, "Need for Protective Legislation in the United Kingdom," 144.

⁴⁵ Dolayısıyla kidfluencer'lık bu kapsamda değerlendirilmemektedir (Fishbein, "Need for Protective Legislation in the United Kingdom," 145-146).

⁴⁶ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 20.

⁴⁷ Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser, "Online Protection in a World of Influencers," 17.

Çocuk işçiliği yasağının bazı istisnaları vardır⁴⁸. Moda gösterileri, görsel-işitsel kayıtlar gibi hafif ve endüstriyel olmayan işler, bu istisnalar arasındadır. Buna göre 13 yaşından itibaren çocuklar, okul saatleri dışında bu tür hafif işlerde çalışabilmektedir. 13 yaş altındaki çocuklar bakımından, iş teftiş kurumu, işverenin başvurusu üzerine kültürel faaliyetlere (örneğin moda gösterisi veya görsel-işitsel kayıtlar gibi) özel izin verebilmektedir. Yasada “hafif iş” kavramı ayrıntılı olarak tanımlanmamış olmakla birlikte, televizyon reklamlarında yer almak gibi faaliyetler bu kapsamda değerlendirilmektedir⁴⁹. Her durumda, çocuklar tehlikeli ortamlardan korunmalı ve faaliyetlerin fiziksel veya zihinsel gelişimlerine zarar vermemesi sağlanmalıdır.

G. Belçika

Belçika’da çocuk işçiliği (15 yaş altı) ve genç işçiliği (15 ila 18 ya da bazı durumlarda 21 yaşına kadar) konusunda oldukça kapsamlı bir yasal çerçeve mevcuttur⁵⁰. Kural olarak, çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak bu yasağın iki istisnası bulunmaktadır: (1) çocuğun eğitimi veya mesleki eğitimi kapsamında yürütülen faaliyetler, (2) istisnai nitelikte olan ve bireysel izinle gerçekleştirilebilecek işler. İkinci grup istisnalar arasında, çocukların video veya görsel projelerde oyuncu ya da model olarak yer aldığı faaliyetler bulunmaktadır. Bu durumda, öncelikle etkinliği organize eden kişi ya da kurumun, çocuk işçiliği yasağına istisna teşkil edecek özel bir izin alması gerekmektedir. İzin başvurusunun, faaliyetin gerçekleşmesinden en az bir ay önce yapılması gerekmektedir. Ayrıca, çalışmanın çocuğun gelişimi üzerinde olumsuz bir etkide bulunmayacağı güvence altına alınmalı ve çekim ya da fotoğraf öncesinde anne, baba veya yasal vasinin yazılı onayı alınmalıdır. Eğer çocuk hâlen zorunlu eğitime tabi ise ve söz konusu faaliyet okuldan ayrılmayı gerektiriyorsa, bu durumda okul yönetiminin yazılı görüşü alınmalıdır. Bunun yanı sıra, çocuğun yaşı dikkate alınarak, çalışma saatleri, günlük ve haftalık süre sınırları ile zorunlu

⁴⁸ Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser, “Online Protection in a World of Influencers,” 17.

⁴⁹ Buradaki “hafiflik” hem çocuğun fiziksel hem de zihinsel durumu açısından ele alınmakta; çocuğun üzerinde verimlilik baskısı oluşturacak çalışmalara izin verilmemektedir (Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser. “Online Protection in a World of Influencers,” 17).

⁵⁰ Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser. “Online Protection in a World of Influencers,” 18.

dinlenme aralıkları gibi çalışma koşullarına ilişkin ek sınırlamalar da getirilmiştir.

Belçika’da çocuğun finansal sömürüsüne karşı koruma da sağlanmıştır. Buna göre, çocuğun çalışması karşılığında yapılacak herhangi bir maddi ödeme, doğrudan çocuğun adına açılmış bireysel bir tasarruf hesabına aktarılmalıdır⁵¹. Bu hesaba yalnızca çocuk, reşit olduğu tarihten itibaren erişebilecektir. Bu kurallara aykırı hareket edilmesi hâlinde, faaliyeti düzenleyen kişi ya da kuruluş hakkında cezai ve idari yaptırımlar uygulanmaktadır.

H. Almanya

Almanya’da çocuk işçiliğinin yasaklanması ve gençlerin istihdamına ilişkin genel çerçeve, ilk olarak 1976 yılında yürürlüğe giren ve en son 16 Temmuz 2021 tarihinde değişikliğe uğrayan Genç İşçileri Koruma Kanunu (Jugendarbeitsschutzgesetz – JArbSchG) ile çizilmiştir. Bu konuda kanundaki “istihdam” kavramı geniş yorumlanmakta olup, yalnızca iş sözleşmeleri değil, eser sözleşmeleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir⁵².

Çocukların medya ve eğlence sektöründeki çalışmaları, anılan yasanın “Resmî Makamların Etkinliklere İlişkin İstisnaları” başlıklı 6. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre, çocukların bu tür faaliyetlerde yer alabilmesi yetkili idari makamın iznine tabidir. Denetleyici makam, yapılan başvuru üzerine; tiyatro gösterilerinde, 6 yaşından büyük çocukların, 10:00 ile 23:00 saatleri arasında, günlük en fazla 4 saat çalışmasına; müzik performansları, diğer sahne gösterileri, reklam etkinlikleri, radyo ve televizyon yayınları, ses ve görüntü kayıtları ile film ve fotoğraf çekimlerinde; 3 ila 6 yaş arasındaki çocukların, 08:00 ile 17:00 saatleri arasında, günlük en fazla 2 saat; 6 yaşından büyük çocukların, 08:00 ile 22:00 saatleri arasında, günlük en fazla 3 saat çalışmasına ve ilgili provalara katılmasına izin verebilir. Ancak kabare, dans salonları ve benzeri eğlence mekânları ile lunaparklar, panayırılar, fuarlar gibi ortamlarda düzenlenen

⁵¹ Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser. “Online Protection in a World of Influencers,” 18-19.

⁵² Alpaz Hekimler, “Karşılaştırmalı Bir Perspektif ile Türk ve Alman Hukukunda Genç İşçilerin Çalıştırılmasına Yönelik Mevzuatın Temel Esasları”. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C. 4, S. 75 (2022): 2557.

gösteri ve performanslara çocukların katılımına hiçbir koşulda istisna tanınmaz. Aynı madde uyarınca, izin ancak ilgili gençlik dairesinin görüşü alındıktan sonra ve belirli koşulların sağlanması hâlinde verilebilir. Bu koşullar arasında; yasal vasilerin yazılı rızası, çocuğun sağlığı açısından çalışmasında sakınca bulunmadığını belirten, son üç ay içinde düzenlenmiş bir tıbbi rapor, çocuğun yaşamı ve sağlığının korunması, fiziksel ve zihinsel gelişiminin olumsuz etkilenmemesi için gerekli önlemlerin alınması, çalışma sırasında uygun gözetim ve bakım sağlanması, çalışmanın ardından çocuğa en az 14 saatlik kesintisiz dinlenme süresi verilmesi ve eğitim hayatının olumsuz etkilenmemesi yer almaktadır (§ 6/3, 4).

İdari makam, izin verirken ayrıca çocuğun günlük ve haftalık çalışma süresi, dinlenme saatleri ve çocuğun çalışma alanında geçireceği süre gibi hususları da belirler. İdari makam kararını yazılı olarak bildirilir. Çocuk yalnızca bu izin belgesi alındıktan sonra çalıştırılabilir (§ 6/5).

İ. Finlandiya

Finlandiya’da “Çocuk İşçiliği Kanunu” (Työaikalaki, Çalışma Saatleri Yasası) kapsamında yer alan 15. madde, Çalışma Konseyi’nin çocukların sanatsal veya kültürel gösterilerde çalışmasına özel izin verebileceğini düzenlemektedir. Söz konusu düzenlemede, bu izinlerin verilebilmesi için gösterinin çocukların sağlığına, gelişimine veya eğitimine zarar vermemesi gerektiği açıkça belirtilmektedir⁵³.

J. İsrail

İsrail Genç İşçi Yasası⁵⁴, çocukların kamuya açık ya da sanatsal gösterilerde, reklam amaçlı faaliyetlerde ya da reklam çekimlerinde yer almasını—aralarında iş ilişkisi bulunmasa bile—çalışma olarak kabul etmektedir. Bu kapsamda, faaliyetin tek seferlik olması veya ücret ödenip ödenmemesi gibi unsurlara bakılmaz. Bu düzenleme, yapımcıların, çocuk sanatçılara ilişkin çalışma yasalarından kaçmak amacıyla muğlak istihdam modelleri kullanmasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Yasaya göre, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanı, 15 yaşını doldurmamış bir çocuğun belirli bir süreliğine artistik bir gösteride yer almasına veya

⁵³ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 19.

⁵⁴ Israel: Youth Labour Law of 2010, <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2010/en/74136>

fotoğraf çekimlerine katılmasına ya da bu faaliyetler için aracılık edilmesine izin verebilir. Provalar, eğitim çalışmaları veya performansla yönelik hazırlık süreçleri de “çalışma” tanımı altında kabul edilmekte ve bu kapsamda düzenlenmektedir (§ 2/m. 4).

İsrail Genç İşçi Yasası, menajerlerin ve ajansların, çocuk sanatçılar ve modellere ilişkin yetkisiz aracılık faaliyetlerinde bulunmasını “çocuk çalıştırmak” olarak değerlendirip, ağır cezai yaptırımlar öngörmektedir⁵⁵. Kanuna göre, 15 yaşını tamamlamamış bir çocuğu lisanssız bir etkinlikte oynatmak ya da var olan iznin hükümlerine aykırı şekilde aracılık yapan kişiler, çocuğu yasaya aykırı çalıştıran kişiyle aynı cezai sorumluluğu taşımaktadır (m. 33/D).

III. TÜRK İŞ HUKUKUNDA MEDYA VE EĞLENCE SEKTÖRÜNDE ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIRILMASINA İLİŞKİN HUKUKİ ÇERÇEVE

A. Yasal Düzenleme

2015 yılında 6645 sayılı Torba Kanunla İş Kanununun “Çalıştırma yaşı ve çocukları Çalıştırma Yasağı” başlıklı 71. maddesine sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocukların çalıştırılma koşullarına yönelik özel hükümler eklenmiştir⁵⁶. Yasa uyarınca, “On beş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. On dört yaşını doldurmamış çocuklar ise bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yazılı sözleşme yapmak ve her bir faaliyet için ayrı izin almak şartıyla çalıştırılabilirler” (m.71/1)⁵⁷.

⁵⁵ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 22.

⁵⁶ İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG. 23.04.2015, S.29335

⁵⁷ Çocuk ve genç işçilerin korunmasına yönelik düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sarper Süzek ve Süleyman Başterzi. *İş Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2025), 922-923; Nuri Çelik, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca. *İş Hukuku Dersleri*. (İstanbul: Beta Yayınevi, 2023), 280; Hamdi, Mollamahmutoğlu, Muhittin Astarlı ve Ulaş Baysal. *İş Hukuku* (Ankara: Lykeion,

Yasada, belirtilen faaliyetlerde çalışan çocukların çalışma saatleri de özel olarak düzenlenmiştir: Buna göre, “zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve örgün eğitime devam etmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten; sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalışanların ise günde beş ve haftada otuz saatten fazla olamaz. Bu süre, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir” (m.71/4).

Maddede genel olarak çocuk ve genç işçilerin çalışmasıyla ilgili temel bir prensibe de yer verilmiştir. Buna göre, “Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılacakları işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez” (m.71/2).

Aynı maddenin son fıkrasına göre ise, “Sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinin kapsamı, bu faaliyetlerde çalışacak çocuklara çalışma izni verilmesi, yaş grupları ve faaliyet türlerine göre çalışma ve dinlenme süreleri ile çalışma ortamı ve şartları, ücretin ödenmesine ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” (m.71/son).

Yasal düzenlemenin yürürlüğe girmesinin üzerinden on yıl geçmiş olmasına rağmen, yasanın öngördüğü yönetmelik hâlen çıkarılmamıştır. Bu nedenle, sanat, kültür, reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocuklar bakımından her bir faaliyet için izin alınmasına ilişkin hüküm hayata geçememiştir. Bu durum, yukarıda değinilen uluslararası hukuk ve karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemeler de dikkate alındığında önemli bir

2022), 496; Levent Akın, “Working Conditions of The Child Worker in Turkish Labor Law”, *Employee Responsibilities & Rights Journal*, S.1, Mart (2009): 53-68; Hekimler, “Karşılaştırmalı Bir Perspektif ile Türk ve Alman Hukukunda Genç İşçilerin Çalıştırılmasına Yönelik Mevzuatın Temel Esasları,” 2549-2582; Kadriye Bakırcı, *Çocuk ve Genç İşçilerin Korunması (Uluslararası, Bölgesel ve Türk Hukuku Açısından)* (Beta Yayınevi, 2004), 4 vd; Aykaç, “Hukuksal Açıdan Çocuk ve Genç İşçiliği”, 335-386; Orhan Ersun Civan, “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Özel Politika Gerektiren Gruplar”, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 75, S. 4 (2017): 231 vd; Barış Şahin, *Çocuk İşçilerin Korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.

eksikliklidir. Ayrıca bu durum, ILO'nun Türkiye'nin de onaylamış olduğu 138 sayılı sözleşmesine de aykırıdır. Nitekim sözleşmede, sanatsal faaliyetlere katılma amacı doğrultusunda asgari çalışma yaşına istisna getirilebileceği, ancak bunun münferit çalışma izni verilerek gerçekleştirilebileceği kabul edilmiştir (m.8).

B.Yönetmelik Taslağı

Konuyla ilgili olarak 2019 yılında bir Yönetmelik taslağı çalışması yapılmıştır⁵⁸. Aşağıda, taslakta yer alan düzenlemelere ilişkin genel bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Kapsam

Yönetmelik taslağı uyarınca çocuk, “sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılan 14 yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanmıştır. Taslak uyarınca reklam faaliyetleri: “Bir ürünün, hizmetin, markanın, kampanyanın, eserin, kişi, kurum veya kuruluşun tanıtımı amacı ile tertip edilen her türlü defile, şov, söyleşi ile fotoğraf, katalog, broşür çekimi ve benzeri faaliyetler” şeklinde tanımlanmıştır (m.3/1, d). Taslağa göre, sanat ve kültür faaliyetleri, “sinema, televizyon, tiyatro, opera, bale, dans, folklor, edebiyat, görsel, dekoratif, müzik ve sahne sanatlarını”, ifade eder (m.3/1, f). Kanımıza göre, tanımda geçen “televizyon” tabirinin sanki kendi başına sanat ve kültür faaliyetlerinden biriymiş gibi sıralanması yerinde olmamıştır. Ayrıca yapılan tanımın, sinema ve televizyonda gösterilen film ve dizilerin yanı sıra Netflix gibi sosyal medya platformları veya dvd, blu ray gibi farklı dijital ortamlar için çekilen film ve dizileri de kapsamı sağlanmalıdır. Dolayısıyla kanımıza göre söz konusu tanımın, “Sinema, televizyon ve her türlü dijital platform veya ortamlarda yayınlanmak üzere meydana getirilen film, dizi ve benzeri sinema eserleri, tiyatro, opera, bale, dans, folklor, edebiyat, görsel, dekoratif, müzik ve benzeri sahne sanatları” şeklinde yapılması mümkündür.

Yönetmelikte tanımda yer alan sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinin, ayrıca sıralanarak detaylandırılması yoluna gidilmiştir. Bu faaliyetler, “a) Sinema ve televizyon filmi, dizi ve benzeri sinema eserlerinin meydana getirilmesi ve icrasına yönelik faaliyetler, b) Tiyatro, opera, bale, dans,

⁵⁸ <https://www.oyuncularsendikasi.org/wp-content/uploads/2024/11/Cocuk-Oyuncu-Yonetmeligi.pdf>

folklor, pandomimalar gibi tüm sözlü ve sözsüz sahne eserlerinin icrasına yönelik görsel ve dekoratif faaliyetler, ç) Resim, heykel, tasarım gibi güzel sanat eserlerinin meydana getirilmesine yönelik faaliyetler, c) Dublaj ve seslendirme faaliyetleri, d) Her nevi rakslar, yazılı koreografi eserleri, e) Bir ürünün, hizmetin, markanın, kampanyanın, eserin, kişi, kurum veya kuruluşun tanıtımı amacı ile tertip edilen reklam faaliyetleri, f) Musiki ve sair, her neviden fikir ve sanat eserinin meydana getirilmesi ve icrasına yönelik faaliyetler” dir. Hükmün (d) bendinde yer alan “Her nevi rakslar, yazılı koreografi eserleri” ifadesi muğlaklık taşımaktadır. Raks, dans anlamına gelip zaten (b) bendinde sıralanan faaliyetler arasındadır. Koreografi ise, TDK sözlüğüne göre dans adımlarının kâğıda geçirilmesi, defile, müzikli gösteri vb. gösterilerdeki programın genel hatları, bir baleyi oluşturan adım, figür ve anlatımların bütünü şeklinde anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla, bale veya diğer dans sanatlarının icrasına yönelik faaliyetler olup yine (b) bendinde sayılan faaliyetler arasındadır.

Diğer yandan, anılan hükümde sıralanan faaliyetlerin bazılarında faaliyetin meydana getirilmesi ve icrasıyla sınırlı olduğu açıkça belirtilirken, bazılarında faaliyetin genel olarak ifade edilmesiyle yetinilmiştir. Bu konuda tereddüde mahal bırakmamak için yönetmelikte, çocukların bu tarz faaliyetlerde çalıştırılmalarının yalnızca söz konusu eserin meydana getirilmesi ve icrasıyla sınırlı olacağı genel bir cümleyle vurgulanmalıdır. Buna göre çocuğun, sinemada bilet satışında, yer gösterme görevlisi, kostüm sorumlusu veya oyuncu asistanı olarak çalıştırılmasının yönetmeliğin kapsamı dışında olduğu açıkça ortaya konulmalıdır.

2. Çalışma İzni

Taslağı uyarınca, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çocuk çalıştıracak olan işverenlerin, her bir faaliyette çalıştıracağı her bir çocuk için Bakanlıktan önceden izin almak zorunluluğu bulunmaktadır. İlgili Bakanlık, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’dır. Taslağa göre işveren, uygunluk raporunun alındığı tarihi takiben otuz gün içinde e-devlet kapısı üzerinden çalışma izni başvurusunda bulunur. Başvurunun, e-devlet üzerinden yapılabilmesi sürece hız ve kolaylık sağlanması bakımından yerinde olmuştur. Bakanlığa izin başvurusunda bulunacak işverenlerin bazı belgeler sunması gerekmektedir⁵⁹.

⁵⁹ Bunlar arasında, izin talep formu ve uygunluk raporunun yanı sıra çocuğun okulundan alınan izin belgesi, İşverenin en son sermaye ve ortaklık yapısını gösteren

Taslağa göre, usulüne uygun olarak yapılan başvurular, belgelerin tam ve eksiksiz olması kaydıyla Bakanlık tarafından en geç otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bakanlık, uygunluk raporundaki görüşleri de dikkate alarak 1-5 yaş arası çocuklar için en fazla bir yıllık, 6-14 yaş arası çocuklar için ise en fazla iki yıllık izin verir. İzinlerin süreye bağlı verilmesi, karşılaştırmalı hukukta belirttiğimiz düzenlemelere uygundur.

Taslağa göre, Bakanlıkça verilen çalışma izni belirli koşullarla yenilenebilmektedir. Buna göre, “İşveren 4 üncü maddede belirtilen faaliyetlerde çalıştırılmak üzere Bakanlıktan verilen izin süresinin dolmasından otuz gün önce uygunluk raporunu ve okuldan alınan izin belgesini yenileyerek izin uzatma talebinde bulunur” (m.19).

Taslakta, iznin reddedileceği haller de düzenlenmiştir. Buna göre, çalışma izni veya çalışma izninin uzatılma istemi; a) Okuldan alınan izin belgesinde çocuğun eğitimde yeterli başarıya sahip olmadığı veya bir önceki dönemde çalıştırıldığı sürede eğitimi aksattığına dair ibarenin bulunması, b) Çalışacağı iş için hazırlık gerektiren durumlarda hazırlık için harcaması gereken zamanın eğitimi etkileyecek kadar fazla olması, c) Sözleşmede çocuk için uygun olmayan hükmün yer alması, ç) Çocuğun bir yıl içinde yer aldığı iş sayısının fazla olması, hallerinde reddedilir (m.20).

Taslak uyarınca, çocuk çalıştırılmadan önce uygunluk raporu alınması zorunludur. Buna göre, “Uzman bir çocuk psikoloğu ile çocuk doktoru, çocuk ile yapacakları yüz yüze görüşme neticesinde, çocuğun rızasının olup olmadığına da bakarak, çocuğun işe uygunluğuna karar verir. Uzmanlar, uygunluk raporuna çocuğun tekrar görülmesi gereken süre konusunda bir hüküm koyabilirler. (2) Uygunluk raporunda çocuğun yapacağı iş, işin süresi, çalışacağı ortam ve çalışma koşulları yer almalıdır (m.16). Bu hüküm de yukarıda incelenen karşılaştırmalı hukuk örneklerinde de görüldüğü üzere, çocuk oyuncuların korunması bakımından yerinde ve gerekli bir düzenleme niteliğindedir.

3. Çalışma Yaşı

İş Kanununun 71. maddesinde, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde ondört yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmasından söz edilmiştir.

Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi, f) İşverenin çocuğun sağlık, güvenlik ve çalışma koşullarını uygun standartlarda sağlayacağına dair taahhüdü, Taraflar arasında imzalanmış iş sözleşmesinin bir örneği de yer almaktadır.

Böylece asgari bir yaş sınırı bulunmaksızın bu tarz faaliyetlerde yeni doğan bir bebeğin bile çalıştırılabilmesinin önünde yasal bir engel görünmektedir. Oysa Yönetmelikte isabetli olarak, 12 aylıktan küçük çocukların hiçbir surette çalıştırılmayacakları hükme bağlanarak, bu konuda bir asgari sınır belirlenmiştir.

4. Çalışma Süresi

İş Kanununa göre zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış ve örgün eğitime devam etmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuz beş saatten; sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalışanların ise günde beş ve haftada otuz saatten fazla olamaz. Bu süre, on beş yaşını tamamlamış çocuklar için günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir (m.71/4).

Yönetmelik taslağında çalışma süresine ilişkin yasal düzenlemeyi tekrarlamıştır. Buna göre, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocukların çalışma saatleri günde beş ve haftada otuz saatten fazla olamaz (Yön. m.5). Yönetmelik taslağının 6.maddesinde karşılaştırmalı hukuk örneklerinde görüldüğü gibi, isabetli olarak yaş gruplarına göre çalışma süreleri ayrı ayrı belirlenmiştir. Buna göre, a) 12 aylıktan küçük çocuklar hiçbir surette çalıştırılmazlar. b) 1 ila 5 yaşındaki çocuklar, sabah 10.00 ile akşam 18.00 arasında olmak kaydı ile bir günde iki saatten fazla çalıştırılmazlar. c) 6 ila 14 yaş arası çocuklar sabah 10.00 ile akşam 22.00 arasında olmak ve eğitim saatlerinin dışında kalmak şartı ile okul günlerinde iki saatten fazla; okul günleri dışında ise beş saatten fazla çalıştırılmaz.

Taslak uyarınca, her yaş grubu için ayrı ayrı belirlenen çalışma süreleri çocuğun faaliyet alanına vardığı anda başlar. Faaliyet alanında geçirilecek, yemek molası ve çocuğun talebi ile verilmiş dinlenme saatleri ile yolda geçen sürelerin dışındaki her türlü süre çalışma süresine dâhildir (m.7/1). Kostüm, makyaj, ses, ışık ve sair teknik ayrıntıların hazır edilmesi için çocuk faaliyet alanında bekletilemez (m.7/2). Dolayısıyla taslak isabetli olarak, dizi ve film sektöründe yaygın ve yetişkinler için dahi oldukça yıpratıcı bir durum olan bir durum olan, oyuncuların uzun saatler boyunca sette beklemeleri sorununu göz önünde bulundurarak çocukların bundan zarar görmelerinin önüne geçmek istemiştir. Buna göre, çocuk oyuncular teknik ayrıntıların hazır edilmesi için bekletilemeyeceği gibi, faaliyet alanına vardıkları andan itibaren alanda geçirilen her türlü süre çalışma süresinden sayılacaktır.

5. Dinlenme Süreleri

Ara dinlenmesinin düzenlendiği 8. madde uyarınca “Çocuğa, her bir saatlik çalışmanın ardından on beş dakikalık mola verilmesi zorunludur. Çocuğun veya yasal temsilcisinin talebi halinde bu süre uzatılır. Çocuğun, çalışma süresinin ardından bir günlük zaman diliminde kesintisiz on dört saat dinlenmesi esastır”. Ayrıca yönetmelik kapsamında çalıştırılan çocuk, önceki işgünlerinin tamamında çalışmış olması kaydıyla, çalıştığı günlerdeki çalışma süresine bakılmaksızın kesintisiz kırk saatten az olmamak üzere hafta tatiline hak kazanır (m.9).

Çocukların faaliyet göstereceği çalışmaya uygunluğunun değerlendirildiği deneme çekimlerinde randevu sistemi esastır. Çocuklar deneme çekimi sırasında bekletilemez (m.14). Böylece çocuğun korunması isabetli olarak, deneme çekimlerinden başlamak üzere, iş ilişkisinin kurulmasına bağlı olmaksızın sağlanmaktadır.

6. Diğer Çalışma Koşulları

Taslağın 12. maddesi uyarınca “(1)Çocuk, hiçbir surette çalışmaya zorlanamaz. (2) Çocuklar ancak fiziksel, zihinsel, psikolojik ve ahlaki gelişimlerine zarar vermeyen, eğitimlerini aksatmayacak, sağlık ve güvenlik açısından risk içermeyen koşullarda çalıştırılmalıdır. (3) Çocuklara, yaşına ve gelişimine uygun dinlenme, oyun ve çalışma alanları tahsis edilmesi zorunludur. (4) Çocuklar, yanlarında yasal temsilcileri olmaksızın çalıştırılmaz. Yasal temsilciler, çocuğun her daim görebileceği ve ulaşabileceği şekilde faaliyet alanında hazır olmak mecburiyetindedirler. (5) Çocuğun çalışma ortamında konusunda uzmanlaşmış bir çocuk psikoloğu veya bir eğitim bilimci ile çocuk oyuncu koçu bulundurulması gerekmektedir. (6) Çocuklara kapalı mekanlarda ayrı bir oda, açık mekanlarda ise çalışma koşullarına uygun olarak bir kabin ya da karavan tahsis edilmesi gerekmektedir. (7) Süresi bir ayı geçen işlerde, çocuğun kendisi ve/veya yasal temsilcisi, tüm masrafları işverence karşılanmak üzere, her zaman çocuğun psikolojik destek almasını talep edebilir. (8) Çocuğun yasal temsilcisi, fiziksel ve ruhsal problemlerin oluşması ya da çocuğun eğitiminde meydana gelecek aksaklık gibi sebeplerle uzun süreli işlerde bir ay önceden ihbar bildiriminde bulunmak suretiyle her zaman sözleşmeyi tek taraflı feshedebilir.

Taslakta iş sağlığı ve güvenliğini ilgilendiren önemli düzenlemeler de vardır. Buna göre, “çocuklar, alkol, sigara ve bağımlılığa yol açan maddelerin kullanımına ilişkin sahneler, silah ve şiddet içeren korkutucu

sahneler ile fiziksel ve ruhsal gelişimi için sakıncalı olabilecek diğer sahnelerin çekimi esnasında, çalışma ortamından uzaklaştırılır. Hiçbir çocuk yetişkinlerle aynı ortamda giyinip soyunmaya zorlanamaz. Çocuklar için ayrı bir giyinme odası düzenlenmelidir. Hiçbir çocuk sigara ve sair tütün mamulü dumanına maruz bırakılamaz. Hiçbir çocuk anti-hijyenik kıyafetler giymeye zorlanamaz. On yaşından küçük çocuklar üzerinde hiçbir şekilde kozmetik malzeme kullanılamaz, ancak çok gerekli durumlarda cilde zarar vermeyen ürünler ile makyaj yapılır. Çocuğun yaşına ve gelişimine uygun bir beslenme içeriği ve düzeni sağlanması esastır” (m.13).

7. İşverenin Diğer Yükümlülükleri

Taslak uyarınca işveren ile çocuğun yasal temsilcisi arasında yazılı olarak iş sözleşmesi yapılır. Söz konusu sözleşmesinin bir örneği işverende, bir örneği ise yasal temsilciye kalır. Bu sözleşmede işin süresi, koşulları, çalışma saatleri, çocuğun alacağı ücret, ücretin banka aracılığı ile yatırılacağı çocuğun hesap numarası açık olarak yazılmalıdır. İşveren tarafından çocuğun yasal temsilcisine, çocuğun çalıştırılacağı faaliyet, karşılaşılabileceği riskler ve alınan önlemler hakkında yazılı olarak bilgi verilir. İşveren, okula devam eden çocuk için okulundan aldığı belgeyi özlük dosyasında muhafaza eder. İşveren, işyeri denetimlerinde gösterilmek üzere çalıştırılan çocuk için günlük çalışma kayıt formu doldurup, çocuğun yasal temsilcisine imzalatır (m.23).

“İşyerine götürme ve getirme” başlıklı 15. maddeye göre ise, sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocukların işyerine ulaşımından işveren sorumludur. Çocuk, yasal temsilcisinin gözetiminde evinden alınarak faaliyet alanına getirilir, çalışma saatinin bitmesine müteakip tekrar evine bırakılır. Çocuk hiç kimse ile araç paylaşmaya ve toplu taşıma araçları ile ulaşım zorlanamaz. Çalışma süresi sona ermesine rağmen araç beklemesi talep edilemez.

SONUÇ

2019 yılında hazırlanan Yönetmelik taslağı bazı eksikliklerine rağmen, karşılaştırmalı hukuktaki örneklerle benzer şekilde olumlu düzenlemeler içermektedir. Bu nedenle, söz konusu taslak, nihai yönetmelik hazırlanırken dikkate alınabilecek güçlü bir temel sunmaktadır. Yönetmeliğin kapsamı, konu bakımından dikkatle belirlenmeli; çocukların finansal sömürüye karşı korunmasını sağlayacak hükümlere açıkça yer verilmelidir. Sanat, kültür ve

reklam faaliyetlerinde çalıştırılan çocuklar, işçi statüsünden bağımsız olarak korunmalı ve bu durum yönetmelikte açıkça ifade edilmelidir.

Yönetmelik daha fazla gecikmeden yürürlüğe konulmalı, bu süreçte sektörde faaliyet gösteren sendikaların görüşlerine mutlaka başvurulmalıdır. Medya ve eğlence sektöründe kronikleşmiş olumsuz çalışma koşulları, bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalı; bu koşulların iyileştirilmesi için hem yasal hem de idari önlemler alınmalıdır. Zira, özellikle dizi sektöründeki mevcut olumsuz koşullar dikkate alındığında, bu yapının içinden yalnızca çocukların “cimbızlanarak” korunması gerçekçi bir çözüm değildir. Sektörde çalışan yetişkinler için de çalışma şartları iyileştirilmeli ve çocuklar, bu iyileştirilmiş sistem içinde ayrıca korunmalıdır. Denetim faaliyetleri artırılmalı, idari para cezaları ise caydırıcı hâle getirilmelidir.

Son olarak, çocukların sanat, kültür ve reklam faaliyetlerinde yer almasının tamamen yasaklanması değil; onların özel ihtiyaçları, yetenekleri ve gelişimleri gözetilerek korunmaları ve her türlü sömürden uzak tutulmaları esas hedef olmalıdır. Bu hedefin gerçekleşebilmesi için ILO tarafından hazırlanacak bağlayıcı nitelikte uluslararası bir sözleşmenin, ulusal düzeyde politika yapıcılara yol göstermesi ve sektörün uluslararası boyutuna uygun olarak ülkeler arası süreçlerin ve denetim standartlarının uyumlaştırılmasına katkı sunması önem arz etmektedir⁶⁰.

⁶⁰ Sand, *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*, 43.

KAYNAKÇA

- Akın, Levent. "Working Conditions of The Child Worker in Turkish Labor Law", *Employee Responsibilities & Rights Journal*, S.1, Mart (2009): 53-68.
- Aykaç, Hande Bahar. "Hukuksal Açıdan Çocuk ve Genç İşçiliği", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 116 (2016): 335-386.
- Bakırcı, Kadriye. *Çocuk ve Genç İşçilerin Korunması (Uluslararası, Bölgesel ve Türk Hukuku Açısından)*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2004.
- Civan, Orhan Ersun. "İş Sağlığı ve Güvenliğinde Özel Politika Gerektiren Gruplar", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 75, S. 4 (2017): 205-290.
- Çelik, Nuri, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat ve Ercüment Özkaraca. *İş Hukuku Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2023.
- Edwards, Madyson. "Children Are Making It Big (for EVERYONE ELSE): The Need for Child Labor Laws Protecting Child Influencers", *UCLA Entertainment Law Review*, Vol. 31:1, (2024): 1-35.
- Fishbein, Rachel. "Growing up Viral: "Kidfluencers" as the New Face of Child Labor and the Need for Protective Legislation in the United Kingdom," *George Washington International Law Review* 54, No. 1 (2022): 127-156.
- Gaydos, Leah. "When I Grow Up...I Don't Want to be Broke: The Problems With Child Actor Trust Fund Requirements," *Family Court Review*, 61, (2023): 918-936.
- Guzman, Neyza. "The Children of YouTube: How an Entertainment Industry Goes Around Child Labor Laws." *Child and Family Law Journal*, Vol. 8, Iss. 1, Art. 4, (2020): 85-115.
- Hekimler, Alpay. "Karşılaştırmalı Bir Perspektif ile Türk ve Alman Hukukunda Genç İşçilerin Çalıştırılmasına Yönelik Mevzuatın Temel Esasları". *Çalışma ve Toplum Dergisi*, C.4, S.75 (2022): 2549-2582.
- Heller, Shayne J. "The Price of Celebrity: When a Child's Star-Studded Career Amounts to Nothing," *DePaul-LCA Journal of Art and Entertainment Law* 10, No. 1 (Fall 1999):161-174.
- Masterson, Marina A. "When Play Becomes Work: Child Labor Laws In The Era Of "Kidfluencers", *University of Pennsylvania Law Review*, Vol.169, No. 2, (2021): 577-607.
- Mollamahmutoğlu, Hamdi, Muhittin Astarlı ve Baysal Ulaş. *İş Hukuku*, Ankara: Lykeion, 2022.
- Murshamshul, M. K. Nurzihan Mohammad Udin, Zuhairah Ariff Abd Ghadas, Mohd Shahril Nizam M.R. "Child Performers in the Entertainment Industry: An Analysis from the Employment Regulations Perspective", *International*

Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, Vol. 8, No.12, (2018): 1557–1568.

Riggio, Amanda G. “The Small-er Screen: YouTube Vlogging and the Unequipped Child Entertainment Labor Laws”, *Seattle University Law Review*, Vol. 44, No. 2, (2021): 493-530.

Sand, Katherina. *Child Performers Working in the Entertainment Industry Around the World: An Analysis of the Problems Faced*. Working Paper 186, Geneva: International Labour Office, 2003.

Süzek, Sarper ve Süleyman Başterzi. *İş Hukuku*, 24. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2024.

Şahin Barış. *Çocuk İşçilerin Korunması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2010.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı Dizi Sektöründe Çalışanların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Programı Teftişi Genel Değerlendirme Raporu, Ankara: 2018.

Tekin Yılmaz, Tülay. “Çocuk Emeginin Dönüşümü: Ev İçi Üretimden Film Setlerine”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.2, (2020): 1238-1247.

Van der Hof, Simone, Valerie Verdoodt ve Mark Leiser. “Child Labour and Online Protection in a World of Influencers”, *Child Influencer Law*, (September 23, 2019): 1-21.

İnternet Kaynakları:

<https://www.oyuncularsendikasi.org/set/> (S.E.T. 08.06.2025)

<https://www.oyuncularsendikasi.org/wp-content/uploads/2024/11/Cocuk-Oyuncu-Yonetmeligi.pdf> (S.E.T. 30.06.2025)

Children and Young Persons Act 1963, c.37, §37(2)(e) (UK), <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1963/37/data.pdf>. The Children (Performances and Activities) (England) Regulations 2014, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2014/3309/contents/made>, (S.E.T. 12.06.2025)

2020 Florida Statutes m. 450.132, Employment of children by the entertainment industry; rules; procedures, <https://www.flsenate.gov/Laws/Statutes/2020/450.132> (S.E.T. 08.05.2025)

Israel: Youth Labour Law of 2010, <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2010/en/74136> (S.E.T. 03.04.2025)

KISALTMALAR

Art	: Article
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
m.	: Madde
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
S.E.T.	: Son Erişim Tarihi
Vol.	: Volume

Yazar Beyanı / Author's Declaration**Mali Destek / Financial Support:**

Yazar(lar), bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayımlanması için herhangi bir finansal destek almadığını/alınmadığını beyan eder. / *The author(s) declare(s) that no financial support was received for the research, authorship, or publication of this study.*

Yazar Katkıları / Authors' Contributions:

Bu çalışma, yazar(lar) tarafından hazırlanmış olup, tüm yazar(lar) çalışmaya asli katkı sağlamış ve makalenin son halini onaylamıştır. / *This study was prepared by the author(s). All author(s) contributed substantially to the work and approved the final version of the manuscript.*

Çıkar Çatışması-Ortak Çıkar / Declaration of Conflict of Interest-Common Interest:

Yazar(lar) tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. / *No conflict of interest or common interest has been declared by the author(s).*

Etik Kurul Onayı / Ethics Committee Approval:

Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. / *This study does not require ethics committee approval or any special permission.*

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics:

Yazar(lar), çalışmanın tüm süreçlerinde derginin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu, makalenin özgün olduğunu ve intihal yapılmadığını, verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, suç unsuru veya hukuka aykırı yöntem kullanılmadığını, üçüncü kişilerin telif haklarının ihlal edilmediğini, karşılaşılabilecek etik ihlallerde derginin ve editör kurulunun sorumlu olmadığını, ayrıca bu çalışmanın başka bir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan eder. / *The author(s) declare(s) that they have complied with the journal's scientific, ethical, and citation principles throughout all stages of the study; that the manuscript is original and not plagiarized; that no falsification of data has been made; that no unlawful method or material has been used; that no third-party copyrights have been infringed; that the journal and its editorial board bear no responsibility for any potential ethical violations; and that this study has not been submitted to or evaluated in any other academic publication.*